

Айтбаев А.М

СОГУШ ЖЫЛДАРЫНДАГЫ АТА-БАБАЛАРДЫН ЭРДИГИНЕ ТААЗИМ

Айтбаев А.М.

**ПОКЛОН ГЕРОИЗМУ ОТЦОВ И ДЕДОВ В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ**

А.М. Aitbaev

**BOW TO THE HEROISM OF FATHERS AND GRANDFATHERS
IN GREAT WORLD WAR**

УДК: 947.46(575.26)

Макалада 1941–1945-жылдардагы согушта эрдик көрсөтүү менен курман болгондор эскерилип, жеңиши кандай кыйынчылык менен келгендиги көрсөтүлөт.

Негизги сөздөр: *Жеңиш, Ата Мекен, баатыр, эрдик.*

В данной статье дается материал о подвигах погибших в 1941–1945 гг. и какими трудностями была завоевана победа.

Ключевые слова: *Победа, Отчизна, подвиг, героизм.*

This article provides an article about the exploits of those killed in 1941-1945 years This article is about the exploits of the people killed in the 1941–1945 years and what difficulties it was conquered by the victory.

Key words: *Victory, Motherland, feat of heroism.*

Согушта эрдик көрсөтүп Ата Журтум, эл-жерим деп кан жанын аябаган ата-бабалардын эрдиктерин эске сактап келечек муундардын патриоттук сезимин ойготуу.

Бүгүнкү муун менен Ата Мекендик согуш убагындагы биздин аталарыбызды жана жердештерибизди бир гана нерсе байланыштырат деп ойлойм, ал – Ата Журт эл үчүн болгон сүйүү сезими. Эгер биз, азыркы муун, Кыргыз эли жана жери үчүн аталарыбыздыкындай дымактуу сезимди, жалындаган от жүрөктү, чынчыл-берилгендикти, тайманбаган эрктүүлүктү жана кайратман-кайтпастыкты жоготсок, эгер биз ушул салттык сезим, мүнөзүбүздү өзүбүздөн суутуп алсак, анда биз бул дүйнөгө бекер келдик. Жараткан бизди элине кызматы өтөбөгөн тирүүнүн өлүгүнө айланган жаштардан сактасын! Дал ушул максат менен согуш жылдарындагы ата-бабалардын төмөнкү эрдиктерин мисал кылып жүрөгүнүздөргө сунуштамакчыбыз.

Алпынтып сөз баштардан мурда турмушта уккан, билгендериме токтолуп, андан сон кептин төрүнө өтөйүн. Атанын сөзү, акылдын көзү демекчи согуштун ардагери Анарбаев Айтбай чоң атабыз биз маани бербегенибиз менен чоң үлгүдөгү сөздөрүн айтчу экен. Көзү өткөнгө чейин, согуш майдандагы түйшүктүү күндөрүн, жоокерлердин эрдиктерин айтар эле. Көрсө ата-бабалардын согуш жылдарындагы эрдигине таазим кылып, эстеп жүрөр бекен деген оюн айткысы келсе керек. Бул чоң атабыздын согуш жөнүндө айткандары эсимде. Душмандан жерди коргойбуз деп оң бутуман жана башыман ок

жедим, бизде артка чегинүү деген болгон эмес. Бир жолу душмандарга мандайлаш чыгып далайын жок кылып, каршылыкты токтоткон эмесбиз. Айтымына караганда окко көкүрөгүн тоскон Ч. Түлөбердиевдин эрдиги чоң таасир бергендей. Кыргызстандык жоокер дзоттун алдына чыгып душмандан өз жоокерлерин коргоп жатып курман болду дегенде көзүмө жаш алдым деп айткан эле. Андан сырткары бир топ согуштук кыйын күндө эрдик көрсөткөн жоокерлердин сырткы келбетин сүрөттөп, бирок алардын ысымын билчү эмес экен. Кийинчерээк тарых беттерине кайрылсак согушка катышкан бардык эле ата-бабаларыбыздын эрдиги ала-тоодой бийик. Ошондуктан алардын Ата Мекендик улуу сезимин баалап таазим кылбай койбойсун. Анда эмесе, сөзүбүз кур болбошу үчүн ата-бабаларыбыздын эрдиктерин эсиңиздерге салып өтөлү.

Чолпонбай Түлөбердиев, СССРдин Баатыры. 1942-жылы 6-августта Воронежде Дон дарыясынын жээгинде душмандын дзотун жок кылуу максатында амбразуранын оозун денеси менен жапкан. Натыйжада, дзот жайгашкан бийиктик Советтик аскерлер менен алынган.

Сүйүнбаев, 1943-жылы Дондо советтик танкачылар десант автоматчылар менен аскердик тапшырманы аткаруу убагында душмандын танкачылары жана автоматчылары менен кокусунан беттешип калат. Кармаш катуу жүрүп, эки жак машиналардан чыгып жекеме-жеке күрөк, автоматтын кундагы менен мушташка өтүшөт. Беттешүү учурунда Сүйүнбаев өзүнөн эки келген олбурлуу немецтин астында калгандыгына карабастан, душмандын башындагы каскасын чече коюп, эки колу менен күүлөнүп туруп башын жарган. Беттешүүнүн акырында Сүйүнбаевдин эсебинде 20 фашист жок кылынган.

Дайыр Асанов, СССРдин Баатыры. 1943-жылы 23-мартта Харьковдун алдындагы Пятницкое кыштагы үчүн болгон салгылашууда өзгөчө эрдик көргөзгөн. Ал 4 сааттын ичинде душмандын 8 танка, 6 бронемашинасын жана 40ка жакын фашистти жок кылып, алардын чабуулунун мизин кайтарган.

Жумак Курманов. 1943-жылы 31-январда Сталинград алдындагы салгылашууда сан жагынан көптүк кылган душмандын аскерлери менен жеке беттешүү учурунда 17 фашистти атып өлтүргөн.

Титов А.А. СССРдин Баатыры. 1943-жылы 27-сентябрда Днепрдин жээгиндеги болгон салгылашта душмандын 3 пулемёттук эсебин, 2 танка, 1 пушка, ошондой эле немец аскерлеринин жана офицерлеринин группасын жок кылган.

Г. И. Воедило, 1943-жылы Ростов облусундагы жүрүп жаткан салгылашуу убагында танктын механик-айдоочусу Г.И. Воедило немецтердин 2 миномёт, 2 пулемёт, бир канча фашистти жок кылган, жана аскердик тапшырма учурунда штабка «СС»тин эки офицерин колго түшүрүп келген. Кийинки салгылаштын жүрүшүндө Воедило душмандын 2 ПТРин (противотанковое ружье), 2 орнотулган пулеметун, ошондой эле гитлерчилердин группасын атып жок кылган. Майдан талаадагы узакка созулган согуш учурунда танктын механик-айдоочусу Воедило баатырларча көз жумган.

Кубат Жуматаев, Кызыл Туу ордени менен сыйланган. 1942-жылы 16-сентябрда Кавказ үчүн болгон согушта баатырдыктын өлбөс үлгүсүн көргөзгөн. Ал душмандын чабуулун кайтарып жаткан учурда немецтик танкалардын курчоосунда калат. Кубат Жуматаев көз ирмембестен акыркы гранаталарын өзүнө байлап, алдыда келе жаткан бронемашинага боюн таштап, жардырып жиберген. Мындай эрдик, калган жоокерлерди согушка шыктандырып, натыйжада душмандын мизи майтарылган

Акын Садырбаев, Кызыл Жылдыз ордени менен сыйланган. 1942-жыл, декабрь айы. Душмандын дзотун жок кылуу максатында Акын Садырбаев эки жоокерди жетектөө менен амбразурага 7 метр жетпей окопко келип кармашат. Атышуу учурунда душмандын дзотунан окопко келип түшкөн 16 гранатаны Акын Садырбаев алып кайра дзотту көздөй ыргытууга жетишет. Он жетинчи граната баатырдын өмүрүн алып түшкөн. Бул эрдиктен кийин калган 2 жоокер советтик кошумча аскерлер келгичекти 1 сутка тынбай согушту токтотушкан эмес.

Сулайман Жүндүбаев жана Керим Кирбакбаев, Кавказ үчүн болгон салгылашта душмандын 6 танкасын жана бир бронемашинаны жок кылышкан. Ошондой эле эрдик менен Тыныбай Бейшенбаев жана Абдыкалык Жумакеев фашисттердин 15 танкасын жүрүштөн чыгарган. Бул гвардеецтердин кылган эрдиги жалпы фронтко тараган. Согуш убагында кыргызстандыктардын мекен үчүн жан аябай салгылашып, душманды жок кылууда көргөзгөн кайталангыс өзгөчө эрдиги жалпы фронт үчүн жоокерлердин дымагын көтөрүүдө чоң шыктануу жана үлгү болгон. Мына ушундай сыймыктуу кыргыз уулдарынын бири

Муса Эсенгулов, майдан талаада баатырларча курман болгон. Ал согуштун жүрүшүндө өзү жалгыз душмандардын танкаларына каршылык көргөзүп чыккан. Муса Эсенгулов ПТР (противотанковое ружье) менен 2 танкты талкалап, натыйжада өзү да куралсыз калып катуу жарадар болот, бирок ага карабастан кайрат-эркин жыйнап, акыркы күчү

менен согушту токтотпостон колуна граната алып, душмандын танкынын алдына боюн таштайт. Жыйынтыгында Муса Эсенгулов кошо жарылып, душманды токтотуп курман болгон. Согуш жылдарынын алгачкы жылдарынан баштап өзгөчө Сталинградды коргоодо И.В.Панфилов атындагы 8-гвардиялык аткычтар дивизиясында душмандын тирүү күчүн жок кылууда снайперлердин кыймылы кеңири өнүгүп аты чыккан. Ошолордун арасынан өзгөчө чеберчиликке жана эрктүүлүккө жеткен кыргыздын көзгө атар мергендери **Токтогул Шабеков**, **Алымкул Абибулдаев**, **Бозжигит Турдубаев** жана башкалар өздөрүнүн эсебинде 150дөн ашык гитлерчилерди атып жок кылышкан.

Дагы бир жоокерликтин мыкты чеберчилигин көргөзгөн кыргызстандык пулеметчик **Михаил Тарада** Демянскинин алдындагы болгон салгылашта 100гө жакын фашистти атып жок кылган. Мындай эрдиги менен ал душмандын чабуулун токтоткондугу үчүн жогорку сыйлык – Ленин орденин алган. 1942-жылы Панфилов дивизиясындагы ашпозчу **Миралкан Сейтекинов** өзүнүн эр жүрөктүүлүгү жана шамдагайлыгы менен айырмаланган. Түштөнүү убагында аскерге түшкү тамак жеткирип бараткан учурда Миралкан Сейтекинов кокусунан немецтердин тобуна тушугат, ашпозчу буйдалбастан автоматтын оңтойлото кармай душмандын 9 солдат офицерин атып үлгүрөт. Натыйжада калган гитлерчилер качып кутулуп, тамак кечиктирилбестен өз убагында аскерлерге жеткирилген. 8-гвардиялык дивизияда Мекен алдында кызмат өтөгөн жердешибиз **Степан Виноградов** согуш талаасында үч жолу жарадар болгондугуна карабастан, душмандын 53 солдаттын жок кылып, 12 гитлерчини колго түшүрүп туткундап келген.

Ашырбай Коенкөзов, легендарлуу чалгынчы, кыргыздын чыгаан уулу. 31-декабрда 1943-жылы Псковдун алдында душмандар менен болгон катуу салгылашта баатырларча курман болгон. Ашырбай Коенкөзов согуш жылдарында эле аты чыккан белгилүү панфиловчу болгон. Ал аз убакыттын ичинде 138 фашисттик солдат офицерлерин жок кылып, 15 «тил» туткунга түшүрүп, кармап келген. 1943-жылы декабрь айынын ичинде эле Ашырбай Коенкөзовдун чакан тобу душмандын 10 эшелонун жүрүштөн чыгарып, 10 паровоз жана фашисттердин тирүү аскерлери менен 20дан ашуун вагондорду жардырып жок кылышкан

Иван Немцев, СССР Баатыры. 1943-жылы «Безымянная» бийиктиги үчүн болгон кандуу салгылашта 25 фашистти жок кылып, 6 солдат жана 1 офицерди колго түшүргөн. Контратака учурунда жердешибиз Иван Немцев пулемет менен душмандын 2 взводун талкалаган. Кармаш учурунда 2 жолу жарадар болгонуна карабастан, душманды сүрүп чыгарууда акырына чейин туруп берген.

Анварбек Чортеков, СССР Баатыры. 1943-жылы Днепрдин батыш жээгиндеги плацдарм үчүн болгон согушта, кайтпас эрдиктин бийик үлгүсүн көргөзгөн. Ал душмандын 4 жолку чабуулун токто-

туп, 30дай гитлерчини жок кылар замат, душман ээлеген бийиктикти колго алган. Анварбек Чортековдун чыдамкайлыгы жана эрктүүлүгү менен фашисттер артты көздөй чегинүүгө аргасыз болушкан.

Садык Алиназаров, СССР Баатыры. 1943-жылы плацдармды коргоо учурунда 42 сааттын ичинде 21 фашистти атып, душмандын 2 офицерин колго түшүрүп келген.

Алексей Кривошеков, СССР баатыры, кыргызстандык атактуу минер. 1943-жылы Курск алдындагы салгылашта душмандын мина коюлган талаасын ачып, советтик аскерлердин жылышына шарт түзгөн. Сержант Кривошеков аскердик эрдиктин мүнөздөмөсүндө белгиленгендей, ал бардыгы болуп өзү жалгыз 2315 минанын жарылуусунун алдын алып чечкен. Жапар Жабаетов 1942-жылы Курск алдындагы салгылашууда партизандык кыймылдын катарын толуктаган. Ал мыкты чебер жоокер, согуш учурунда эр жүрөктүүлүгү менен айырмаланган. Кармаш учурунда душмандын 5 аскерин колго түшүргөн. Салгылаш учурунда душмандын орнотулган пулеметтук эсебине жете барып фашисттерди атып жок кылган да, пулеметтен тартып алган. Кийинки кармаш учурунда гитлердик чоң гарнизонго биринчилерден болуп кирип барып, 9 фашистти жок кылган, дал ошол салгылаш учурунда Жапар Жабаетов баатырларча курман болгон. Казак Жаркынбаев, СССР Баатыры. Днестрдин жээгиндеги болгон салгылаш учурунда 45 миллиметрлик пушка менен душмандын 2 пулеметтук эсебин жана 25тен ашык фашистти жок кылган. Душмандын 5чи чабуулун Казак Жаркынбаев пулемет менен 12 гитлерчини атып отуруп токтоткон.

Жумар Асаналиев, СССР Баатыры. 1944-жылы душмандын аскерлерине аз сандагы ок жана гранаталар менен туруштук берген. Ал орнотулган пулемет менен фашисттердин биринчи чабуулун токтотот, душман өзүнүн 20 аскерин жоготуп чегинүүгө мажбур болот. Бирок, Жумар Асаналиевдин жалгыз экенин билип калган гитлерчилер советтик жоокерди тирүүлөй кармап алууну көздөшөт да, кайрадан күчөтүлгөн чабуулга өтүшөт. Акыркы гранаталарын колго алган Жумар Асаналиев курчап алган душмандарды жардырып, өзүн кошо курмандыкка чалган.

Токубай Тайгараев, 1944-жылы 10-июлда душмандын коргонуу чегин биринчилерден болуп бузуп кирген. Фашисттердин траншеясына кирип барып 10 немецти атып, 5 фрицти колго түшүргөн. Согуштун экинчи күнүндө душмандан тартылып

алынган бийиктикти коргоодо чоң эрдик көргөзгөн. Ал өзү менен кошо 3 аскер менен жалгыз калып, акыркы окко чейин салгылашкан. Бирок, ага карабастан душмандын чабуулу токтогон жок. Жарадар болгон Токубай Тайгараев акыркы гранаталарын колго алып, гитлерчилердин тобуна кирип барып жардырган, натыйжада Тайгараев баатырларча курман болуп фашисттердин жүрүшүн токтоткон.

Калыйнур Үсөнбеков, СССР Баатыры. Согуштун акыркы жылдарында дагы кыргызстандыктар жан аябай салгылашышкан. Бир жолку жеке беттешүүдө Калыйнур Үсөнбеков 7 немецти бычактап, душмандын 2 аскерин колго түшүрүп келген. Мындай эр жүрөк, тайманбас ата-бабаларыбыздын эрдигин тарых беттен барактап олтуруп айтып бүтүү кыйын болсо керек. Канткен күндө да согуш талаасында канын төккөн аталардын күжүрмөн кайратына жүрөктүн түпкүрүнөн ыраазы болосун. Эң оболу Улуу Жеңиштин келиши да согушка катышкан ата-бабалардын эрдигинин таасири астында болгондугун эч ким тана албайт. Аны менен кошо дагы бир тарыхый маалымат Дүйшөнкул Шопоков, Чолпонбай Түлөбердиев, Асанбек Оторбаев, Дайыр Асанов, И. В. Панфилов өңдүү баатырлар менен бирге согушка катышкан ар бир кыргызстандык душманга каршы татыктуу күрөшүп, баатырларча курман болушту. 150 миң жоокер, миңге чукул ооруктагы эмгекчилер орден-медалдар менен сыйланып, 73 жоокер «Советтер Союзунун Баатыры» деген наамга жана Алтын жылдызга татышкан. Жыйынтыгында айтарым, согушка катышкан ата-бабалардын эрдигине таазим кылуу ар бир кыргыз калкынын атуулдук парызы болсо керек.

Адабияттар:

1. «Кыргыз Тарыхы. Энциклопедия» – Бишкек, 2003.
2. «Мамлекеттик тил жана энциклопедия борбору».
3. «История Киргизской ССР», т.2, С. 114–115.
4. «Герои Советского Союза – киргизстанцы», С.204–206.
5. «Советская Киргизия», 1945, 21 января.
6. С.К. Керимбаев, «Советский Киргизстан в ВОВ», 1941–1945.
7. ЦГА Киргиз. ССР, 503, оп.
8. Соловьев П.Ф. «Солдаты Родины любимой», Ф., 1974, С. 3.
9. Архив, Киргиз. фил. ИМЛ 72. архив, Киргиз. фил. ИМЛ, ф.56, оп 1, д.
10. Артемьев, А.П Братский «Боевой союз народов СССР в ВОВ». – М., 1975, С. 125–126.
11. «Известия», 1943, 8-январь, 82, л. 104.

Рецензент:

кандидат исторических наук Акматова А.Т.